

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כד עמוד ב

משנה. ואלו הן הפסולין - המשחק בקוביא והמלוה בריבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית. אמר רבי שמעון: בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית, משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. אמר רבי יהודה: אימתי - בזמן שאין להן אומנות אלא הוא, אבל יש להן אומנות שלא הוא - כשרין.

גמרא. משחק בקוביא מאי קא עביד? - אמר רמי בר חמא: משום דהוה אסמכתא, ואסמכתא לא קניא. רב ששת אמר: כל כי האי גוונא - לאו אסמכתא היא. אלא: לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם. מאי בינייהו? - איכא בינייהו דגמר אומנותא אחריתא.

רש"י מסכת ראש השנה דף כב עמוד א

אלו הן הפסולין כו', בקוביא - חתיכות של עצם שמשחקין בערבון, ואמור רבנן: אסמכתא לא קניא, והרי הן גזלנין מדרבנן, דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש, כדכתיב (שמואל ב' כג) ויגזל את החנית מיד המצרי.

תוספות מסכת סנהדרין דף כד עמוד ב

ואלו הן הפסולין - יש גורסין עבדים משום דסבירא ליה דקא חשיב הכא פסולי דרבנן ודאורייתא ולא נהירא משום דלא חשיב במתני' רק פסולי דרבנן דהא גזלנים לא קתני וכל פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו משחק בקוביא אפי' למ"ד אסמכתא היא דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שאינו סבור לעשות איסור לבא לידי פסול דאורייתא ולמ"ד משום ישובו של עולם פשיטא דאינו אלא מדרבנן ומלוה בריבית מיירי בריבית שאינה קצוצה ואפי' מיירי בריבית שקצוצה לא משמע ליה איסור כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול לעדות אלא מדרבנן מפריחי יונים מדרבנן פסולים אפי' למ"ד אי תקדמי יונך היינו משחק בקוביא ולאידך דאמר ארא מפני דרכי שלום הוא וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה דאינו אסור אלא מדרבנן ואפי' בשביעית דאורייתא לא חשיב ליה איסור הא דממציאין מעות לעניים אבל עבדים פסולין מדאורייתא נינהו ק"ו מאשה ומה אשה שכשירה לבא בקהל פסולה להעיד דכתיב (דברים יט) האנשים עבד שפסול וכו' על כן נראה דלא גרסי' עבדים דלא מיירי אלא בפסולי דרבנן.

חידושי הריטב"א מסכת ראש השנה דף כב עמוד א

המשחק בקוביא. האי פסולא דרבנן הוא, ולמאן דפסיל ליה התם (סנהדרין כ"ד ב') לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם הא ודאי מדרבנן הוא, ולמאן דפסיל ליה התם מדין אסמכתא אע"ג דאסמכתא דלא קניא גזילה דאורייתא הוא מיהו כיון דלא משמע להו לאינשי דהאי ליהו גזל לא מיפסיל מדאורייתא וכדאמר בעלמא (ב"מ ה' ב') לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו.

רש"י מסכת סנהדרין דף כד עמוד ב

כל כי האי גוונא לאו אסמכתא הוא - והיכי דמי אסמכתא - כגון דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא (בבא מציעא עו, א) וכגון משליש את שטרו דגט פשוט (בבא בתרא קסח, א) דסומך על לא דבר, דסבור כל זה בידי לעשות, ומרישא כי מתני - אדעתא דלא יהיב ליה לאסמכתא קא מתני, דטועה וסבור לא יבא לידי כך, אבל הכא לא סמיך אמיד, דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח, ואפילו הכי אתני - שמע מינה מספיקא אתני גמר ואקני, ולא גזילה היא.

תוספות מסכת סנהדרין דף כד עמוד ב

כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא - פ"ה דהיכי דמי אסמכתא כגון אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא וכן משליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח. ושם) דכל הני סמיך אדעתיה וסבור הוא שזה בידו לעשות ומרישא כי מתני ליה אדעתיה דלא יהיב ליה מתנה אתני ליה שהרי סבור הוא שלא יבא לידי כך אבל הכא לאו בידו ולא סמיך אמיד דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ואפ"ה אתני ש"מ דמספיקא גמר ומקני ולא גזילה היא ומיהו הא (שפיר) דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא אסמכתא היא טעות סופרים הוא זה ובהה לא דבר רש"י דהא אם אוביר אשלם במיטבא לאו אסמכתא כדאמרי' פ' איזהו נשך (ב"מ דף עד.) אלא היינו אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי דבפ' המקבל (שם דף קד.) קאמר אסמכתא היא ובפי' רש"י היה כתוב אם אוביר וכו' על כן טעו סופרים אבל ר"ת הקשה לפי' הקונט' משום דלפי פי' משמע דטפי חשיב אסמכתא (מה) שהיה בידו מלאו בידו ובפ' איזהו נשך (שם דף עד. ושם) משמע איפכא דאמר התם האי מאן דמקבל זוזי מחבריה למזבין ליה חמרא ופשע ולא זבין משלם כדאזיל אפרוותא דזולשפוט וקאמר התם דאסמכתא היא כו' עד דמקשה הש"ס מאי שנא מאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ומשני התם גבי אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא משום דהוי בידו לא הויא אסמכתא אלמא דלא הויא בידו הוי טפי אסמכתא ממה שהוא בידו על כן נראה לר"ת לפרש הכי כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא דלא הויא אסמכתא אלא היכא שאין יכול להרויח כגון משליש שטרו וכו' דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) אבל הכא לא הויא אסמכתא משום דכיון דשנים הם כל אחד ואחד מקני לחבריה מגו דאי מרווח בעי איהו למקני

בההיא הנאה גמר ומקני לחבריה ולפי זה כל שידוכין לא היא אסמכתא משום דכל חד וחד בעי למקני גמר נמי ומקני ומיהו קשה על פי' ר"ת שהרי בפרק הזהב (ב"מ דף מח: ושם) אמרינן הנותן עירבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי עירבונך מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי רבי יוסי ומסיק התם לבסוף אליבא דר' יהודה דהיא אסמכתא ולא קניא אלמא אפי' בשנים חשיב אסמכתא ולא אמרינן מגו דאי בעי קנין העירבון אם חבירו חוזר בו מקנה נמי כנגד העירבון לחבירו כשהוא חוזר בו ועוד משמע לקמן גבי צריכותות דמפריחי יונים דהיא סבור דבידו להרויח היא אסמכתא בעלמא טפי כדפירש רש"י על כן נראה לר"י עיקר כפירוש רש"י ואי קשיא לו מההיא דאיזהו נשך כדפירש לעיל תריץ הכי שאני התם דודאי דבר שהוא בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא דהתם בידו לעשות ולא גזים נמי שסובר הוא שכך הפסיד חבירו אם לא ישלים תנאו כמו אם ישלם במיטבא ובההיא ודאי גמר ומקני ולא חשיב אסמכתא ואומר בלבו עליו לשלם ודאי מן הדין מה שבידי לעשות ולא עשיתי אבל היכא דגזים אע"ג דהוי בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעבד אשלם אלפא זוזי מכל מקום כיון דגזים ודאי הוי גוזמא דמתנה לשלם אלף זוז בשביל קרקע אחת ודאי חשיב אסמכתא ומיהו קשה דהכא משמע דדבר דלא הוי בידו לאו אסמכתא הוא כגון משחק בקוביא דהכא ואע"ג דגזים ומאי שנא מההיא דחמרא דזולשפוט דחשבינן אסמכתא מהאי טעמא ומכ"מ לא קשיא מידי דהתם ודאי הוי אסמכתא משום שזה סומך עליו משום דהוי דבר שבידו שמוצאין יין למכור ונראה כאסמכתא קצת אע"ג דלא גזים דשמא לא ירצו אחרים למכור לו והלכך אע"ג דלא גזים כיון דלאו בידו הוא לגמרי לא גמר ומקני לחבריה אבל הכא גבי משחק בקוביא דלאו בידו הוא כלל אע"ג דגזים בתנאי שחוק שלו מ"מ גמר ומקני דכיון שהוא יודע שאין בידו להרויח וידוע הוא שאחד מהם ירויח ודאי לא נתכוון להסמיך חבירו על דבר שאינו אלא גמר ומקנה לכך כי האי גוונא ודאי לאו אסמכתא היא אבל הא דאשלם אלפא זוזי דגזים וגם בידו להשלים תנאו יש לנו לומר דנתכוון להסמיך ולהטעות חבירו והיא אסמכתא משום דגוזמא קאמר ולא גמר ומקנה ומסתברא דלהכי גזים שהוא סבור ודאי שיעבדנה ועוד שבידו הוא ומשום הכי פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקין כר' יהודה לקמן דכיון שיש לו אומנות שלא הוא כשר והא דפסקין דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף לפי שהדף והמקום קנוי לאותו שירוויח כדי לקנות המעות אשר עליו אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני אם לא הקנו בב"ד חשוב כדאי' בנדרים (דף כז:).

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף פב עמוד א

תנן: ואלו הן הפסולים: המשחק בקוביא, ומלוה בריבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית. אמר רבי יהודה: אימתי - בזמן שאין לו אומנות אלא היא, אבל יש לו אומנות שלא היא - הרי זה כשר. ותני עלה בברייתא; וחכמים אומרים: בין שאין לו אומנות אלא היא, ובין שיש לו אומנות שלא היא - הרי זה פסול!

תוספות מסכת עירובין דף פב עמוד א

אמר ר' יהודה אימתי כו' בזמן שאין לו אומנות כו' - אע"ג דמסקינן דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה הלכה כרבי יהודה כדפסיק בפרק זה בורר (שם דף כו:) א"ר אבהו הלכה כרבי יהודה ומכאן משמע דשרי לשחוק בקוביא דאפילו לרמי בר חמא דמפרש טעמא דמשחק בקוביא פסול משום דאסמכתא לא קניא היינו לרבנן אבל לר' יהודה דמכשר היכא דגמיר אומנות אחריתי קסבר דכה"ג לאו אסמכתא היא וטעם דלא הוי אסמכתא כדפירש הקונטרס בפ' זה בורר... וקשה לר"ת דבסוף איזהו נשך (ב"מ דף עג:) גבי האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למזבן ליה חמרא כו' ופריך מ"ש דאם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא ומשני התם בידו הכא לאו בידו אלמא משום דלאו בידו היא אסמכתא טפי ונראה היכא דבידו לגמרי ולא גזים כי ההוא דאם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא לא היא אסמכתא וכן היכא דאין בידו כלל ואפילו הכי גמיר ומקני כגון קוביא וכה"ג אבל היכא דבידו ולא בידו כי ההוא חמרא דפשע ולא זבן ליה ואע"ג דיון מצוי הרבה לקנות מ"מ כיון דתלוי באחרים דאם לא ירצו למכור לו ממי יקנה הלכך לא גמר ומקני והוי אסמכתא גמורה ועוד פר"ת טעם אחר דדווקא כי ההוא דאם אני חוזר בי ערבונך מחול דפרק הזהב (שם דף מח:) ומי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) וכל כה"ג חשיב אסמכתא שאינו מתכוין אלא להסמיך חבירו על דבריו שיאמינוהו אבל הכא אדעתא דהכי קעבדו שירוויחו או זה או זה ואותם המשחקים באמנה אומר ר"י דאינו חייב לשלם דבמה יקנה דלמ"ד אסמכתא היא לא קני אפילו בקנין אלא בב"ד חשוב כדמוכח בנדרים (דף כז:) ולמ"ד לאו אסמכתא היא היאך יקנה בדברים בלא קנין בשביל שנוצח חבירו.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמט עמוד ב

כדרב יהודה אמר שמואל. מנה גדולה כנגד מנה קטנה - אף בחול לאחרים אסור. מאי טעמא - משום קוביא.

רש"י מסכת שבת דף קמט עמוד ב

משום קוביא - דגזל הוא, דאסמכתא לא קניא, והוא אסמכתא דסמיך על הגורל אם יפול גורל אמנה הגדולה אזכה בה, ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק, ואילו יודע מתחלה שכן - לא היה מתרצה.

תוספות מסכת שבת דף קמט עמוד ב

מאי טעמא משום קוביא - היינו כרבי יהודה בשם רבי טרפון דאמר אין אחד מהן נזיר שלא נתנה נזירות אלא להפלאה וסבירא ליה דלא מחית אינש לספיקא ולית הלכתא הכי אלא כאידך דר' יהודה כדפסקין בסנהדרין בפרק זה בורר (דף כה. ושם), מ"ר.

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ו

הלכה י

המשחקין בקוביא כיצד, אלו שמשחקין בעצים או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו השחוק יקח ממנו כך וכך הרי זה גזל מדבריהם אע"פ שברצון הבעלים לקח הואיל ולקח ממון חבירו בחנם דרך שחוק והתל הרי זה גזל. וכן המשחקין בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם.

הלכה יא

והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישבו של עולם. +/השגת הראב"ד/ והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישבו של עולם. א"א ואם אין לו אומנות אלא היא אפילו עם גוי פסול לעדות הוא וכל דכן הוא שהוא למד ממעשיו. +

רמב"ם הלכות עדות פרק י

הלכה ד

...וכן כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם... וכן משחק בקוביא והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק ביישבו של עולם הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל, ולא בקוביא בלבד אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי רמונים, וכן לא יונים בלבד אמרו אלא אפילו המשחקים בבהמה חיה ועוף ואומר כל הקודם את חבירו או כל הנוצח את חבירו יטול בעליו את שניהן וכן כל כיוצא בשחוק זה, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה הרי הוא פסול, וכל אלו פסולין מדבריהם.

רמב"ם הלכות מכירה פרק כא

הלכה ג

אבל האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך אין כאן קניין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, וכן כל היוצא בזה.

מגיד משנה על רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ו הלכה י

המשחק בקוביא הרי זה גזל מדבריהם. זה קצת תימה אצלי דהא משמע בפרק זה בורר [סנהדרין דף כד ב] דההיא אוקמתא דאמר אסמכתא היא ואסמכתא לא קני אידחייא וקי"ל כרב ששת כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא דהא מדעתיה קא יהיב ליה והטעם שהם פסולין לעדות מפני שאין עוסקין ביישבו של עולם וכגון שאין להם אומנות אלא הוא ולא שגא כותי ולא שגא ישראל וא"כ מנין לנו גזל מדבריהם וצ"ע. וכ"ש שרבינו עצמו פסק כר"י בפ"י מהלכות עדות שאין המשחק נפסל אלא בשאין לו אומנות אלא הוא ונראה סיוע לדברי רבינו ממה שאמרו בשבת פרק שואל [דף קמט ב] ומנה גדולה כנגד מנה קטנה אף בחול אסור מאי טעמא משום קוביא עכ"ל הרב המגיד.

מאירת עיניים חושן משפט סימן שע ס"ק ג

... פסק גם כן כרב ששת דאמר איסורו הוא משום דאינו יודע ביישבו של עולם, מסתמא אין לו ממון אלא מה שמרויח בשחוק זה, ושחוק זה אסרו חז"ל משום גזל דאינו מוחל לו שכנגדו בעין יפה אע"פ שאינו גזל גמור. וכל גזל דבריהן אינו פסול מחמתו אם לא שאוכל ממנו... ומטעם זה אף שיש לו מלאכה אלא שאינה מספקת לו לאכילתו ולשאר צרכיו וצריך לאכול גם כן ממה שמרויח מהשחוק, ה"ז פסול... והחולקים עם הרמב"ם ס"ל דטעם פיסול משחק בקוביא ואינך הוא מכיון שאינו יודע ביישבו של עולם לידע כמה קשה הרווחת המעות על בני אדם, ניקל בעיניו להעיד שקר, ומה"ט... אם יש לו ממון אחרת אפילו כל דהוא... אינו פסול לשום דבר.

שו"ת מהרי"ף סימן כד

ואני בעניי נ"ל לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל דבר דבור על אפניו והוא דהרמב"ם ז"ל סבירא ליה דמאי דאמר רמי בר חמא משום דהוי אסמכתא ואסמכתא לא קניא דברים כפשוטן דלא קניא כלל וכיון דלא קני הוה ליה גזל גמור בידו. ורב ששת פליג עליה ואמר דכל כי האי לא הוי אסמכתא וקני ולא הוי גזל גמור. ומיהו סבירא ליה לרב ששת דנהי דלא הוי גזל גמור מ"מ הוי אבק גזל מדרבנן ואית ביה איסורא מיהא ומיהו לא מיפסיל לעדות אלא כי לית ליה אומנות אלא הוא דהשתא אינו עסוק בישובו של עולם. ופסק הרמב"ם ז"ל כר' ששת ונתן טעם דכיון דאינו עסוק בישובו של עולם הרי זה בחזקת שאינו אוכל אלא מן הקוביא שהוא גזל מדרבנן וכיון שכן הרי הדבר מגונה מאד דהוי משומד לעבירה זו דרבנן ופסול לעדות. ובהכי ניחא מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות גזלה [ה"ז] שהמשחק בקוביא אסור משום גזל ולא חילק בין יש לו אומנות אחרת ובין אין לו אומנות דלענין איסורא כל צחוק אסור משום לתא דגזל ואפילו יש לו אומנות אחרת. וגם אתי שפיר מה שחילק בין ישראל לגוי דכיון דמסיק שם ביש לו אומנות אחרת המשחק עם הגוי אין בו משום גזל. ואתי שפיר מה שכתב בפ"י מהלכות עדות [ה"ד] שכיון שאין לו אומנות אחרת הרי זה פסול ולא חילק בין מצחק עם הגוי למצחק עם ישראל דלא שייך לחלק דכיון דפסולו הוא מחמת שאין לו אומנות אחרת להתפרנס ממנה והרי הוא בחזקת שמתפרנס מן הקוביא לא שייך לחלק בין ישראל לגוי כיון שהוא בחזקת שמתפרנס מן הקוביא שהוא אבק גזל. וראיה לדברי הרמב"ם דפסק דכל צחוק בקוביא אסור אע"פ שמתפרנס מאומנות ממה שאמרו בפרק שואל [שבת קמט ב] ומנה גדולה כנגד מנה קטנה אף בחול אסור משום קוביא והא התם הוי דרך אקראי ואפילו הכי אסור.

שולחן ערוך חושן משפט סימן לד

סעיף טז

...וכן משחק בקוביא, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק בישובו של עולם, טז הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל. ולא אקוביא בלבד אמרו, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי רמונים; וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפילו במשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומרים: כל הקודם את חבירו או כל הנוצח את חבירו יטול בעליו שניהם, וכל כיוצא בשחוק זה, והוא שלא תהיה לו אומנות אלא שחוק זה, הרי זה פסול. וכל אלו, פסולים מדבריהם.

שולחן ערוך חושן משפט סימן רז

סעיף יג

וכן תנאים שמתנים בני אדם ביניהם, אע"פ שהם בעדים ובשטר: אם יהיה כך או אם תעשה כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה ואם לא יהיה או לא תעשה לא אקנה ולא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר, לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה, יח לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה. הגה: ויש אומרים דג' חלוקין בדיני אסמכתא, דכל מה שאין בידו ותלוי ביד אחרים, כגון שא"ל: קנה לי יין ממקום פלוני ואם לא תקנה תחייב לי בכך וכך, דזה אינו תלוי בו דדילמא לא ירצו למכור לו, הוי אסמכתא בכל ענין ולא קני; ומה שיש בידו לעשות אם לא גזים, כגון שאמר: אם אוביר ולא אעבוד אשלם במיטב, לא הוי אסמכתא, וקניא; אבל אי גזים ואמר: אם לא אעבוד אשלם אלפא זוזי, הוה אסמכתא ולא קניא. לפיכך כשמוכר מקנה ללוקח על תנאי: אם תעשה לי כך תקנה, הוי אסמכתא, כיון שקיום התנאי אינו תלוי ביד המוכר רק ביד הלוקח. אבל אם אין בידו לגמרי, ולא ביד אחרים, כגון המשחק בקוביא וכיוצא בו, שאינו יודע אם ינצח או לא ואפילו הכי התנה, ודאי גמר ומקני מספק. בד"א, כששוחקין במעות מוכנים. אבל אם שוחקים באמנה, אין מוציאין ממנו מה שהפסיד (טור בשם ר"י). ויש אומרים (ה) אפילו נתן לו משכון על המעות לא מהני, דמעות אין כאן משכון אין כאן, כמו שנתבאר לעיל סימן ק"ץ סעיף ט'; אבל כשמעות מוכנים על הדף, מותר לשחוק ואין בו אסמכתא (מרדכי פרק זה בורר), ודלא כיש חולקין ואוסרין לשחוק בכל ענין (הגהות מרדכי הנ"ל). וי"א דאינו מותר רק כשהדף שהמעות מונחים עליו (ו) קנוי לשניהם (תוס' פ' הנ"ל ב"י בשם ר"י), וע"ל סי' ש"ע, ולא מקרי אסמכתא אלא כשעיקר הדבר תולה בתנאי, אבל מי שמחייב עצמו לחבירו ואומר: אם יהיה בחיים יתן לו ואם לאו יתן ליורשיו, זה לא מקרי אסמכתא, דהא על כל פנים חייב ליתן לו, וכן כל כיוצא בזה (ב"י בשם תשובת רשב"א). וי"א הא דמשחק בקוביא לא הוי אסמכתא, הוא מטעם דמאחר ששניהם מתנין זה כנגד זה וכל אחד יוכל להפסיד, אגב דבעי למקני גמר ומקני. ולכן כל שנים שהמרו זה עם זה, קנו, אם קנו מידן; ודוקא שאין בידן גם כן, אבל מה שבידן, לא, כמו שנתבאר גבי ערבון בסמוך סעיף י"א (טור ומרדכי פרק איזהו נשך בשם ר"ת); ואפילו בזה יש חולקין, ולכן הוצרכו לתת טעמים אחרים גבי משחק בקוביא וקנסות שדוכין, לקמן סעיף ט"ז.

שולחן ערוך חושן משפט סימן שע

סעיף א

יש דברים שאסרו חכמים משום גזל, והעובר עליהם הרי זה גזלן מדבריהם: מפריחי יונים ומשחקים בקוביא. מפריחי יונים כיצד, לא יפריח אדם בתוך היישוב, שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובר אחר, או נקבה ותביא זכר; ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה או בהמה, הרי זה גזלן מדבריהם.

סעיף ג

(טור הביאו בס"י) יש מי שאומר שהמשחק בקוביא עם העובד כוכבים אין בו משום גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים, שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ויישובו של עולם. וחלקו עליו לומר שאינו פסול אלא אם כן אין לו אומנות אחרת. הגה: אבל אם יש לו אומנות אחרת, אפילו משחק עם ישראל אינו פסול (טור). וע"ל סימן ר"ז סעיף י"ג. וכבר פשט המנהג כסברא האחרונה לשחוק בקוביא, ואין פסול אלא מי שאין לו אומנות אלא הוא. ואם שחק עמו באמנה אם חייב לשלם, ע"ל סימן ר"ז סעיף י"ג.

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכב

סעיף ו

המחלק לבני ביתו מנות בשבת, יכול להטיל גורל לומר: למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו; והוא שיהיו (יט) החלקים שוים, ואינם עושים אלא כדי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם, אבל עם אחרים אסור * (כ) ז כיון שמקפידין * (כא) זה על זה יבואו לידי מדה ומשקל; **אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה (כב) ולהטיל גורל עליהם, אפילו בבני ביתו ובחול, אסור ח משום קוביא.** ויש אומרים דעם בניו ובני ביתו מותר להטיל גורל אפי' על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני (כג) ט שאין מקפידים. הגה: ואסור (כד) להטיל [ו] גורל (כה) בשבת, אפילו ע"י א"י (מהרי"ל).

משנה ברורה סימן שכב

(כב) ולהטיל גורל וכו' - היינו דמי שיזכה בגורל יטול הגדולה ומי שיתחייב יטול הקטנה הוא בכלל שחיקת קוביא ממש. [קוביא הוא מה שמשחקין בעצים] **וקוביא הוא אבק גזל מדבריהם שאין דעתו להקנותו בקנין גמור ולהכי אסור אף בחול** ואף דבעה"ב עם ב"ב לא שייך גזל כלל שהרי הכל שלו מ"מ אסור דלמא אתי לסרוכי בקוביא עם אחרים ובאחרים בודאי אסור בחול וכו"ש בשבת דקוביא דמי למקח וממכר:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרע

סעיף ב

ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, (ו) שלא קבעום למשתה ושמחה. הגה: ג ו"א שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום (ז) דבאותן הימים היה חנוכת המזבח (מהר"א מפרא"ג). * ונוהגין לומר (ח) ד זמירות ושבתות בסעודות שמרבים בהם, (ט) ואז הוי סעודת מצוה (מנהגים). יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב (י) שהאכילה יהודית את האויב (כל בו ור"ן).

ביאור הלכה סימן תרע

* ונוהגין לומר זמירות ותשבחות וכו' - עיין בתשובת מהרש"ל סימן פ"ה שכתב שראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה ואל תבטל מקביעותך עכ"ל ובעו"ה יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות שראוי להלל להש"י על הניסים שעשה לנו הם מרבים בשחוק הקרטיין והרבה הרעישו הסה"ק ע"ז והשומר נפשו ירחק מזה:

שו"ת רב פעלים חלק ב - יו"ד סימן ל

והנה ראה ראיתי למרן ז"ל בב"י ח"מ סי' ר"ז, שכ' בשם המרדכי שכתב בשם אבי העזרי, דמשחקי בקוביא ומפריחי יוניו אסמכתא משום דלא גמר ומקני, יען דאמר אנא ידענא בנקשא טפי, אבל ההוא דפרק במה מדליקין שהמרו זה בזה שאינו תלוי בחכמתן, אז מספק גמרי ומקני אהדדי להפסיד ולהרויח, וכן כל שחוק שאינו תלוי בחכמתו ע"כ, ולא הביא מרן חולק על זה, ולא פקפק כלום. . . . נמצא מן הגמרא דשבת הנז' מוכח, דאפילו בדבר הנעשה ע"י הגורל, שאינו תלוי בחכמה כלל, כי אם רק כפי המזל בלבד, ג"כ הוא בכלל קוביא ואסור, וזה הפך דברי המרדכי שהביא מרן בב"י דמתיר בשחוק שאינו תלוי בחכמתו. ונ"ל בס"ד לתרץ, דבעל הסברה הזאת שהביא המרדכי אינו מחלק בין דבר התלוי במזל לבין דבר התלוי בחכמה אלא רק לענין חשש גזל, דס"ל כיון דאינו תלוי בחכמה גמר ומקני, דאיכא טעמא בהכי לענין זה, אבל לענין איסורא מודה דאיכא איסורא, דאסרו חכמים גם שחוק התלוי במזל, אע"ג דליכא גזל, והיינו משום דדמי לקוביא, דגם זה נוטל ממון חבירו בחנם, ואע"ג דזה מעיקרא גמר ומקני, ולהכי לית ביה גזל, יש לאסור משום קוביא דאית בה גזל...

ונראה לי ליישב מנהג העולם בגורל של י"א נצי"ב בטעם נכון בעזה"י, והוא כי רוב ככל עושין זה הגורל על חפצים, דהיינו שיש לאדם חפץ א' ורוצה למכרו בהרווחה ביותר מן שוויו, על כן מאסף חלקים של הדמים מבני אדם, ולוקח דמי החפץ לעצמו מאלו האנשים שנכנסו בהטלת הגורל, וכותב שם כל אחד בפתקא אחת, ואז אחר שמטיל הגורל זוכה אחד משמות של הפתקאות, אז הוא לוקח לו את החפץ מאותו אדם בעל החפץ, באופן שאין הזוכה נוטל המעות שנתנו בעלי הפתקאות, אלא נוטל החפץ שהוא ביד האדם שקבל הדמים מכל בעלי פתקאות, וזה החפץ היה עודנו ביד בעליו, והמשחקים בעלי הפתקאות, לא עשו שום קנין של משיכה בגוף החפץ ההוא, כדי שיזכו בגוף החפץ, כי אם רק נתנו מעות, וגם במעות לא נעשה גמר קנין, אלא הם בסוג פקדון אצל בעל החפץ, דודאי אם נאבד או נגנב החפץ אבד לבעל החפץ, והם לוקחים מעות שנתנו, **על כן אם יש חשש גזל משום אסמכתא, אין החשש אצל זה הזוכה בגורל, כי הזוכה קבל החפץ מיד בעל... החפץ בעד סך מעט הדנרים שנתן לו, ומה לו אצל שאר המשחקים שנתנו המעות, כיון דהוא אינו מקבל ולוקח המעות שלהם, ואם יש חשש בזה הוא אצל בעל החפץ שלקח המעות מיד המשחקים, ולכן בכה"ג אין שום חשש ביד כל או"א מן המשחקים הזוכה בגורל בחפץ ונטולו, ולכן נהגו היתר בזה השחוק של י"א נצי"ב שעושין על החפץ. ובזה ממילא תבין, כי גם נידון הגאון חוות יאיר שהמשחקים נתנו המעות על כוס הכסף, שהזוכה לקח הכוס ולא לקח מעות, אין ביד הזוכה בגורל שום חשש, ואפשר שגם ביד בעל הכוס אין חשש, כי קיבל המעות ברצון בעלי הפתקאות, וגמרו ומקנו ליה בכה"ג כל או"א מעות שמסר בידו.**

וא"כ השתא ממילא מובן ועולה מכל האמור, כי נידון השאלה בשחוק שעושין ברגגון יע"א, ה"ז אסור דאין זה דומה לגורל של י"א נצי"ב שלמדנו בו זכות להתיר, יען כי כאן הזוכה בשלושים רופייה בעד כל רופייה אחת אשר נתן, הנה הוא לוקח ממעות שנתנו המשחקים, ועל כן יש בזה איסור קוביא.

מיהו האדם המשחק בשחוק הזה, כיון שאין אמנותו בכך אינו נפסל לעדות, וכ"ש שאינו נפסל לשחיטה... וסויים מור"ם ז"ל בהגה"ה, אבל אם יש לו אומנות אחרת אפילו משחק עם ישראל אינו פסול, ועיין סי' ר"ז סעיף י"ג, וכבר פשט המנהג כסברה האחרונה לשחוק בקוביא, ואין פסול אלא מי שאין לו אומנות אלא הוא עכ"ל, ואין כונת דבריו לומר שפשט המנהג להתיר איסור משחק בקוביא, דבאמת איכא איסורא בקוביא לכ"ע, אך הכונה פשט המנהג בענין הפיסול, שאין פוסלין לעדות אלא רק מי שאין לו אומנות אלא זו של הקוביא בלבד, ועיין כנה"ג ח"מ סי' ל"ד הגהב"י אות ס"ז ע"ש.

שו"ת דברי שלום חושן משפט חלק ב סימן פד

כל מקום שלא קנה משום אסמכתא, האם צריך להחזיר את החפץ שקיבל

שו"ע: כל היכא דלא קנה השדה משום דהוי אסמכתא מנכה כל פירות שאכל מפני שהם רבית של תורה, וי"א דפירות שאכל תוך ג' שנים אינו מנכה דלא הוי אלא אבק רבית. הגה: וכן בכל דבר שלא קנה משום אסמכתא אף על גב שבא לידו צריך להחזיר משום דהוי בטעות, ויש חולקים ואומרים דאם בא ליד הקונה קנה ולא הוי מחילה או נתינה בטעות. (ח"מ סימן ר"ז ס"י)

כן כתב בדרכי משה (או"ז) פלוגתא זו ע"ש, והנה הב"י כתב להוכיח מפרק זה בורר (דף כד ב) דמפרש טעמא דמשחק בקוביא פסול לעדות משום דהוי אסמכתא ואסמכתא לא קניא, ובודאי טעמא דפסולין היינו משום דהוי גזלנים ע"ש.

ונ"ל ליישב ד' הריב"ש והרא"ש שהם שיטת היש חולקים שהביא הרמ"א דאם בא ליד הקונה קנה ולא הוי אסמכתא. דס"ל טעמא דהוי גזלנים משום דמוציאין אותם בדיינים וערכאות שלהם מ"ה הוו גזלנים, ולעולם י"ל בהיכא שהוא נותן לו מעות שהפסיד דקנה ולא הויא גזילה, אבל חז"ל פסלו אותם מסתמא לכל משחק בקוביא כיון שרגילין להוציא מעות בערכאות שלהם, ואפ"ה שנותן בע"כ מ"מ לא הוי גזל מהתורה אלא מדרבנן. דמהתורה אסמכתא קניא כמו בערב דמשתעבד, ולא הוי גזל כלל, אלא מדרבנן הוא דחשיב גזילה. ומיהו בהיכא דאין דרכן לשחוק אלא במעות מוכנין י"ל דכשרין לעדות כיון דקנה ולא הויא גזילה.

אמנם מפירש"י והר"ח בפרק זה בורר (כד ב) מבואר דהוי גזילה אפילו כשהוא נותן לו דז"ל ר"ח כה"ג אסמכתא היא ולא קניא והמעות שנטולין זה מזה גזילה היא שנמצאו כגזלנין לפיכך הן פסולין ע"ש, וז"ל רש"י ד"ה אסמכתא היינו דבר דאינו נותן לו אלא סומך על דבר שאינו, דסבור שהוא יכול לנצח ופעמים שמנצחין אותו, ולא קניא, והו"ל כעין גזילה בידו עכ"ל ע"ש. וכן מבואר ברמ"ה שכתב אבל מדאורייתא לאו גזלן הוא דהא מדעת בעלים קא שקיל ולא קא עבר אלאו דלא תגזול כדברייתא לעיל ע"ש, וכ"כ לעיל אבל הני כולהו דמתני' מדעת בעלים קא שקיל ע"ש.

ועיין בת' רשב"ש (סימן ק"א) שכתב והגע עצמך מי שהרויח לחבירו בשחוק ועמד ומשך המעות וכי יכול להזמינו בב"ד שיחזיר לו מעותיו זו אינה מן הדין אף על פי ששחוק הוא אסמכתא כדאיתא בפרק זה בורר ואסמכתא לא קניא כמו שהוא מוזכר בכ"מ מהתלמוד, זהו אם עדיין לא משך המעות כמו שעושים קצת המשחקים בקוביא שמעלים עליהם וזוקפים עליהם המעות בהלואה בזה אינו חייב לו כלום, אבל אם כבר משך המעות שוב אין המפסיד יכול לחזור בו ולתבוע לאותו שהרויח לו ע"ש. וד' רשב"ש ז"ל אי אפשר ליישב כמ"ש הב"י בד' הרא"ש, דהרי הרשב"ש מפרש בכל היכא דאמרינן אסמכתא לא קניא היינו באם עדיין לא משך אבל אם כבר משך המעות שוב אין יכול המפסיד לחזור בו, ובע"כ צ"ל דס"ל כמ"ש הריב"ש (סימן שלה) דנראה דס"ל כרמי ב"ח דמשחק בקוביא הויא אסמכתא היפך ד' הרי"פ והרא"ש ושאר פוסקים וכדעת הרמב"ם דס"ל כרמב"ח דהוי אסמכתא.

ועיין בהג"א (פרק זה בורר ס"ז) שכתב אבל אותם שמשחקים באמנה ודאי אפילו הקנו זל"ז לא קנו דאסמכתא גמורה היא ואין מועיל בה קנין אלא בב"ד חשוב כדאיתא פ"ד דנדרים (דף כז ב) ואותם בני אדם שנדרו כו"כ לצדקה אם ישחקו פטורין מליתן דכיון דגבי הדיוט הני אסמכתא כי ההוא ערב ה"ה לגבי צדקה, ואף על גב דמקני בדיבורא כדדרשינן בפ"ק דר"ה (דף ו') בפ"ק זו צדקה מ"מ לא עדיפא אמירה לגבוה ממסירה הדיוט וכו' ע"ש. מוכח בהדיא דס"ל דאפילו שמסר להדיוט לא קנה כיון דהוי אסמכתא.

עכ"פ נמצא דהרא"ש וריב"ש ורשב"ש ס"ל דבכל אסמכתא אי משך המעות קנה ולא הוי גזילה בידו. אמנם מאחר דמהר"ח ורש"י ומהרמ"ה ומהר"ם ונמוק"י והג"א ס"ל דהוי גזילה בהיכא דהוי אסמכתא, וכן דעת הב"י נראה דכן עיקר לדינא, ואעפ"י שאינו יכול להוציא בדינין דיכול לומר קי"ל כהריב"ש ורשב"ש מ"מ לצאת יד"ש צריך להחזיר מה שנטל מחבירו, ובפרט לפמ"ש המחנה אפרים בה' זכיה ומתנה (סימן ל"ה) דלפי סברת הרמב"ם למדנו דכל גזל מדבריהם לא מפקינן מן הגזלן וכן מוכח הסוגיא דפ' שבעת הדיינין (דף מ"א) דכל בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ע"ש, וכיון דאפילו להר"ח ורש"י ורמ"ה ל"ה גזל אלא מדרבנן כיון דמדעתיה יהיב וא"כ א"א להוציא בדיינין.

אמנם המח"א כתב בשם הגהת מרדכי סוף מס' סנהדרין בשם הריט"ע דאפ"ה מוציאין אותו בדיינין ע"ש, ולכן הכא בצירוף סברת הריב"ש והרשב"ש והרא"ש (לד' הרמ"א) בודאי שאין יכול להוציא בדיינין, אבל כל יר"ש יש לו לחוש לדברי הר"ח ורש"י דהוי כעין גזילה בידו ויחזיר את המעות שנטל מחבירו.

נקטינן לדינא:

כל מקום שלא קנה משום דהוי אסמכתא, אם בא לידו החפץ או המעות אין מוציאין אותם מידו, (מאחר דיכול לומר קי"ל כהרא"ש והריב"ש והרשב"ש דקנה, ואף על פי דלדעת הר"ח ורש"י ורמ"ה ומהר"ם ונמוק"י והגהות אשרי והב"י לא קנה) מ"מ ראוי לכל יר"ש להחזיר לחבירו מה שנטל ממנו.

שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן קכג

כבוד ידידינו המפואר ומופלג בתו"י כש"ת מו"ה עמרם אופמן הי"ו. אחדשה"ט וש"ת בכבוד.

יקרת מכתבו קבלתי והאותיות שאלוני ע"ד עובדא בבן ישיבה שעמד ע"י הגבאי שתבע לאחד לצדקה ואמר הבן ישיבה כמה שתתן אתן אני כפלים ושאל הלה אם אתן אני שלש מאות תתן אתה שש וענה הן, והוציא הג' מאות מכיסו וקודם שנתן אמר שאינו נותן רק אם יתן השני באמת הכפל - והראשון מסר השלש מאות לידי הגבאי וכמעט קט התחרט שהתחייב לבן ישיבה עני סכום גדול כזה - ומנהל המוסד מסופק אם רשאי לקבל הכסף מבן ישיבה, ועוד האריך קצת בפרטי המעשה ויבאו להלן מ"מ לא אכתוב רק להלכה.

הנה כבר העיר כ"ת דלית בזה ספק שזה רק אסמכתא בעלמא והכי יראה אב"א משום דהוי גזים כמו אשלם אלפא זוזי בב"מ ק"ד ע"ב - ורמ"א חו"מ סי' ר"ז ס"ג - ואב"א דהו"ל כהאי דאכפול לך ערבונך בב"מ מ' ע"ב ובש"ע שם דהו"ל אסמכתא וכן כל דבר שאין דרך האדם לעשות וליתן חשיב אסמכתא כמש"כ תוס' ב"מ ס"ו ע"ב ד"ה ואי דכיון דאין דרך למכור קרקעותיו חשיב כמו גזים - ומכ"ש בדין דעני זה דרכו ליתן פרוטות אבל לא כמה מאות, אלא דמש"כ כב' בשם הגה' אשר"י פ' זה בורר דגם בהקדש אסמכתא לא קניא דלא עדיפא אמירה לגבות ממסירה להדיוט במכ"ת שגה בזה דכבר הוכיח ב"י יו"ד סימן רנ"ח דקיי"ל בהקדש אסמכתא קניא דלא כהג"ה הנ"ל וכן נפסק בשו"ע שם סעיף יו"ד וברמ"א חו"מ סי' ר"ז ס"ט באין חולק.

אלא דהיה אפשר לדון כאן דהו"ל הקדש טעות דאינו חל, דהא כ' כב' דנתגלה דהשלש מאות שנתן הראשון לא היו מכיסו כלל אלא שהיו כספי צדקה שהיו ברשותו לחלק א"כ יש אודמנא גמורה דאלו ידע שמעון דראובן אינו נותן מכספו כלל לא היה שמעון מתחייב הכפל מכיסו ממש, וכבר כ' בתשובות מהר"א מזרחי סי' נ"ג הובא בש"ך יו"ד סימן רנ"א ס"ק ט' דבכל עניני הקדש ונדריים דנין וסומכין על אודמנא יע"ש - ואין לך אודמנא גמורה יותר מהנ"ל.

ע"כ בדרך חומרא ישאל עכ"פ על נדרו דהא נדרי צדקה נשאלין ג"כ עליהם כמבואר יו"ד סימן רנ"ח ס"ו - ונהי דאין נשאלין אלא מדוחק כמבואר סי' ר"ג ס"ג - ומנדין החכם המתיר ללא סיבה מספקת כמבואר בתשובות הרדב"ז סי' קל"ד ובחי' הגרעק"א סי' רנ"ח - מכ"מ הכא דמעיקר הדין א"צ שאלה כלל דטעות גמור הוא פשיטת /פשיטא/ דעכ"פ אין איסור בשאלה.

והריני ידידכם דוש"ת - מצפה לחסדי ה'.

שו"ת יביע אומר חלק ז - חו"מ סימן ו**שאלתי האם מותר מן הדין להשתתף בקניית כרטיסי הגרלה של מפעל הפיס?**

(א) במשנה סנהדרין (כד ב) שנינו...

(ב) **אולם התוס' עירובין (פב א) כתבו, דלפי מאי דפסקין בסנהדרין (כו ב) שהלכה כר' יהודה שאם יש לו אומנות אחרת כשר לעדות, נראה דשרי לשחק בקוביא, שאפי' רמי בר חמא שמפרש הטעם שמשחק בקוביא פסול לעדות משום דאסמכתא לא קניא, היינו לרבנן, אבל לר' יהודה דמכשר היכא דגמר אומנות אחרית, ודאי דס"ל דכה"ג לאו אסמכתא היא,**

(ג) והנה מרן ז"ל בשלחן ערוך אזיל כסברת הרמב"ם...

הילכך גם בנ"ד יש לאסור לדעת הרמב"ם ומרן הש"ע, משום דהוי בכלל אסמכתא, ואסמכתא לא קניא. ורק להרמ"א יש מקום להתיר, כיון דס"ל כרב ששת דלא הוי בכלל אסמכתא, ובאמת שהריב"ש בתשובה (סי' תלב) כתב, שהשחק בקוביא יש בו איסור לכ"ע, ואפי' לרב ששת דס"ל דליכא אסמכתא בקוביא, מ"מ בודאי שהוא דבר מכוּעַר ומתועב ומשוקץ, ורבים חללים הפיל ועצומים כל הרוגיו, ומפורש בירושלמי (נדרים פ"ה ה"ד) כי מי שנדר שלא לשחק בקוביא אין מתירין לו. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א. עכ"ד...ועכ"פ אן בדין קבלנו הוראות הרמב"ם ומרן הש"ע, ולפ"ז יש לאסור קניית כרטיסי מפעל הפיס, משום קוביא.

(ד) ...והגר"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' ל) ולפ"ז בנ"ד לגבי מפעל הפיס שהזוכה מקבל סכום מעות גדול מן המפעל, תמורת הסכום המועט ששילם, והסכום נאסף מכל המשתתפים בפיס, יש בזה משום קוביא ואסור, דהו"ל אסמכתא דלא קניא. והוי גזל מדבריהם.

מסקנא דדינא שהספרדים ועדות המזרח אסור להם להשתתף בקניית כרטיסי מפעל הפיס, וכל שכן כרטיסי ספורט למיניהם שמשחקים בשבת ומחללים שבת בפרהסיא, ונמצא שהוא מסייע ידי עוברי עבירה. ואף לאשכנזים יש לאסור בזה. (וע' בשו"ת ישכיל עבדי ח' חלק ח' עמוד פט ס"ו ה). ושומע לנו ישכון בטח.

תשובות והנהגות כרך ב סימן תרלה**שאלה: רכישת כרטיסי הגרלה לטובת נשואי יתומה אם יש לחוש בזה לאסמכתא דלא קניא**

אירגנו הגרלה וההכנסות קודש להכנסת כלה יתומה, והדרך הוא שהזוכה בגורל מקבל סכום גדול של כסף, ויש מי שנסתפק שלכמה פוסקים זהו אסמכתא דלא קניא ולדידהו אסור משום גזל.

אמנם י"ל ראשית שבצדקה העיקר שאסמכתא קניא כדעת המחבר והרמ"א וכמבואר בשו"ע יו"ד סי' רנ"ח ס"י ובחו"מ סי' ר"ז ס"ז, ואף שיש פוסקים שנחלקו בזה כמובא בב"י ובאחרונים בפ"ת שם. נראה לע"ד שיש לצדד שאסמכתא לא קניא היינו דוקא באופן שיש משחק בין שנים או שלשה בני אדם, שכל אחד רוצה לנצח ולהרויח הכסף דוקא ולא להיות מנוצח ועל דעת כן נכנס לעסק כדי לנצח ולהרויח, אבל בהגרלה שהוא עסק ציבורי הנה כשקונה את הכרטיס אינו מתכוין לנצח את חברו שאינו מכיר כלל, אלא רק נכנס לעסק לכתחילה כדי לתרום למוסד או לצדקה ורק רוצה גם להרויח, ואף שיועד שסכוייו להרויח הם מעטים לא איכפת לו מה שהמוסד מרויח, שאין המשחק בינו לחברו, אלא זהו ענין ציבור ולא בידו הוא כלל ובאים למטרת צדקה ומעיקרא גמר ומקנה על דעת כן, בכה"ג נראה שלכ"ע אין בזה דין אסמכתא לא קניא.

ולפי זה בהגרלה שלנו, אין לחשוש כלל לאסמכתא, שבדבר ציבורי לצדקה נראה דלכו"ע אין דין אסמכתא ורק שבמשחק בין אדם לחבירו שחבירו מרויח את כספו שלו ולא הוא לא סמכה דעתו הוי אסמכתא ואסור ודו"ק היטב בזה. (מיהו שמעתי בארץ ישראל שיש מהרבנים הספרדים שמחמירים בזה, אבל היום נתפשט ההיתר בכל המקומות להשתתף בהגרלות).

תשובות והנהגות כרך ד סימן שיא האם מותר לקנות כרטיס השתתפות בהגרלה

בענין הגרלה, שרבים קונים כרטיסי הגרלה כדי להשתתף בהגרלה והזוכה מקבל פרס, ורב אחד פירסם שלספרדים אסור להשתתף בהגרלות, שלדעת המחבר בח"מ (ר"ז ס"ק י"ג) כל האומר "אתן אם יהיה" נקרא אסמכתא שסמך דעתו שירוויח, ואף כאן הקונה כרטיס דעתו להרוויח ורק משום כך קנה והוא אסמכתא דאסור ויש בזה גזל מדרבנן, אבל לדעת הרמ"א האיסור הוא רק אם זה אומנותו, ולפי זה הספרדים הנוהגים בכל ענין כשיטת המחבר אסורים להשתתף בהגרלה, וכפי ששמעתי יש באמת עוד מרבני הספרדים שאסרו להשתתף בהגרלה כיון שזהו גזל וכעין משחק בקוביא.

אמנם דבריו תמוהין מאד, שכאן לא שייך לאסמכתא כלל, דאסמכתא שאסור להמחבר היינו אם אומר כשיהיה דבר פלוני אקנה או אתן, ובזה הוא אסמכתא ולא קנה, אבל כאן קונה כרטיס ששוה עכשיו בשוק כמה דולרים, ויכול למכור אותו עכשיו ולקבל את שויו, ונכנס בזה להשקעה כמו בכל עסק, ורק אם ההגרלה היא באופן שמי שמפסיד צריך לשלם מכיסו תשלום נוסף אחר שהפסיד, בזה לא סומך דעתו ולא מועיל, אבל כאן, קנה עכשיו דבר שיתכן שיבוא לו מזה רווח גדול ויתכן שלא, הוא ככל עושה עסק או משתתף בו שאין בזה שום חשש אסמכתא.

עוד נראה שכיון שרבים נכנסים לספק זה ואין להם קשר זה עם זה, אדעתא דספק נכנסו וגמרי דעתם באמת, ורק כשנמצאים מספר אנשים ביחד במשחק ואחד מהם בלבד מנצח, יש מקום לחשוש משום אסמכתא. ולהטעים מעט את הדברים יש להוסיף את המפורסם בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל שעינינו הרואות שכשהטבח שואל שאלה בהל" טריפות ומטריפים לו, מקבל את הפסק בהכנעה, אבל כשאותו אדם בא לדין תורה וחבירו זוכה, כואב לו ומצטער מאד, ולפעמים מתקשה לקבל בהכנעה את הפסק, ואף שבשניהם הוא מפסיד, מ"מ כואב לו יותר כשהשני מנצח.

ונראה כעין זה גם בנידון דידן שמוכרים את כרטיסי ההגרלה בכל העיר או בכל המדינה, ואין להמשתתפים קשר כלל זה עם זה, יודע כל אחד שהסיכוי שלו לזכות הוא קלוש מאד ומקבל זאת בלב שלם, אבל כשרואה שחבירו ששיחק עמו בקוביא מנצח והוא המפסיד, מצטער וכואב לו טובא, ובזה יש לחשוש לאסמכתא וגזל מדרבנן, משא"כ כשכולם מוסרים מראש את כספם למארגני ההגרלות, גומר דעתו להשתתף בלב שלם אף אם יפסיד, ולכן לא נקרא גזל גם מדרבנן.

ועוד נראה שאסמכתא דלא קנה היינו משום שסומך שהדברים יסתדרו כרצונו ולטובתו, וכשלא מצליח הוא אסמכתא, אבל כאן הלא יודע מעיקרא שהסכויים שלו לזכות הם קלושים מאד, ומ"מ כיון שסכום הזכיה הוא גדול מאד, והסכום שדורשים עבור הכרטיס הוא פנוט, סומך דעתו לכך, וכה"ג לא נקרא אסמכתא.

ומעכשיו נראה פשוט שהקונה כרטיס הגרלה אין בזה חשש אסמכתא, ולא שונה הדבר מכל השקעה שקונה ומקוה שיהיה מוצלח, אבל אין לו שום בטחון, ואם בסוף הפסיד ודאי לא נקרא אסמכתא, ואף כאן קנה כרטיס בתקוה בעלמא שירוויח, ומשום שהסכויים קלושים מאד המחיר בזול מאד, אבל סומך דעתו ומוכן באמת גם להפסיד.

אמנם נבוך אני במקרה שמשתתף בהגרלה בלי לשלם קודם ההגרלה, רק מבטיח לשלם עבור הכרטיס לאחר מכן, והיינו שמשלם אף שיוודע שהפסיד כבר, ועכשיו כשצריך לשלם חסר סמיכות דעת. ומיהו בעצם המוכר הלוח לו הכסף לצורך קניית הכרטיס ובודאי צריך להחזיר לו.

עכ"פ נראה שבקניית כרטיס לא שייך אסמכתא, והיינו בין לאשכנזים ובין לספרדים.

ומיהו בארץ ישראל חברת ההגרלות "מפעל הפיס" היא ביד הממשלה, וחלק ניכר מהכסף המתקבל אצלם הוא עבור החפשיים ומוסדותיהם, ואולי יש כאן ענין של מסייע ידי עוברי עבירה. אבל האמת היא שבלאו הכי כל מה שקונין בכל הארץ חלק מהתשלום הוא מס ערך מוסף, והם אח"כ משתמשים בו גם לעברות חמורות רח"ל, רק ע"כ אנו בדידן ולא חוששין לזה מכיון שאין בידינו לשנות ולהכריע בזה כלום, ולכן מדינא אין עלינו אחריות מה שהם עושים בכסף זה.

ודע שרוב ההגרלות של מוסדות שהכסף הולך לצדקה, יש לצרף עוד שלהרבה פוסקים אין דין אסמכתא בהקדש, והוא הדין בזמנינו ישיבות וכוללים הם בכלל צדקה, ואם יפסיד הלא מנחם את עצמו שהכסף הלך לכולל או שאר צדקה, ולכן יש להקל טפ"י.